

A társadalmi tőke fel- és elhasználása városfejlesztési folyamatokban: elitek, kirekesztettek és a projektosztály az ezredforduló utáni Pécsen

Füzér Katalin

Pécsi Tudományegyetem

BTK TMI Szociológia Tanszék, adjunktus

Település és Társadalom Kutatóközpont, vezető

MRTT XIV. Vándorgyűlés, Nagyvárad, 2016.09.15.

KONTEXTUS

- tágabb kutatási program része:
 - a projektesítés következményei perifériális helyi társadalmakban
 - gazdasági, kulturális és társadalmi tőke létrehozása és konverziója az ezredforduló utáni Pécsset
- posztoszocialista átalakulás a neoliberalis piacositás globális kontextusában (Bohle-Greskovits 2012, Eyal-Szelényi-Townsley 1998) és a projektesítés európai kontextusában (Kovách-Kristóf 2007)
- a posztoszocialista kapitalizmusok változatossága az integráció három típusának, a piac, a „hagyományos” redisztribúció és a projektesített redisztribúció (Gerő-Kovách 2015) egymásra hatásából adódik
- a posztoszocialista kapitalizmusok közép-európai/visegrádi modellje: a „beágyazott neoliberalizmusban” a redisztribúció ellentételezi a domináns piaci integrációt, szemben a balti „neoliberalis” és a szlovén „neokorporativista” modellekkel (Bohle-Greskovits 2012)

EMPIRIKUS KONTEXTUS

- regionális törésvonalak is szabdalják a térséget: a Dél-Lengyelországtól induló, Csehországot, Nyugat-Szlovákiát és Északnyugat-Magyarországot átfogó, transznacionális vállalatok hálózatai által létrehozott közép-európai ipari-szolgáltatási fejlődési zónán (Bohle-Greskovits 2012) belül, illetve az ezen kívül eső térségek számára alapvetően eltérő strukturális kényszereket és lehetőségeket hozott magával a poszt-szocialista átalakulás (Füzér 2013, Füzér 2015)
- Pécs a félperifériás közép-európai fejlődési térség perifériáján helyezkedik el:
 - gyenge FDI, hazai befektetés, az újraiparosítás elmaradása
 - a szocialista gazdaság összeomlásakor leépült munkahelyek nagyon lassú és részleges visszaépülése
 - a projektesített redisztribúció relatív fontossága

KUTATÁSI KÉRDÉSEK, HIPOTÉZISEK

- KK1: a helyi projektosztály kialakulása (Kovách-Kucerova 2006, 2009)
- KK2: a projektesítés következményei a helyi intézmények szinterein:
 - városfejlesztés
 - egyetem
 - oktatás, iskolák
 - egyházak
 - civil szervezetek
 - cégek, vállalatok
- H1: a projektekben a kulturális és társadalmi tőkét pénztőkére és munkahelyekre konvertálják
- H2: a helyi projektosztály szektorokon átívelően alakult ki, összekötő és összekapcsoló társadalmi tőkéjét használva követel részesedést a hagyományos (politikai, adminisztratív, gazdasági, értelmiségi) elitek hatalmából
- **H3: a fejlesztéspolitika részvételi fordulata a projektesített redistributív egyenlőtlenségek reprodukcióját eredményezi: a részvétel a szerény tőke felhalmozással rendelkező rétegek számára kis mértékű tőkenövekedéssel jár, míg a jelentősebb koncentrációval rendelkező rétegek sikeresen gyarapítják tőkéiket (Utasi 2013)**

ELMÉLETI KERET

- Bourdieu tőke és osztály(formálódási) elmélete
- a bizalom társadalomelméletére építő társadalmi tőke elmélet: megkötő, összekötő és összekapcsoló társadalmi tőke (Füzér 2015, 2016)
- a tőkekonverzió individuális kontextusán túl a társadalmi tőke fel- és elhasználása (Gambetta 1990) a kollektív cselekvők interakcióiban
- a helyi projektosztály, az elitek és a partnerségek interakcióinak modelljei (Füzér 2015):
 - **EU eszmény/CLLD modell:** önmegerősítő kooperáció, az összekötő és összekapcsoló TT gyarapítása minden szereplő esetében
 - **kedvezményezettség modellje:** partnerség helyett indikátor emberek/csoportok, az összekötő TT hiánya, a projektosztályhoz nem alakul ki összekapcsoló TT
 - **kliens modell:** szelektív szívességek helyi klienseknek patrónusaiktól, az összekapcsoló TT elhasználása (közbizalom), az összekötő TT megtörése a helyi projektosztályban
 - **bekebelezés modellje:** a (nemzeti vagy helyi) politikai elitek elfoglalják a projektosztály pozíciókat, megakadályozva az összekötő és összekapcsoló TT kialakulását

HÁROM VÁROSFEJLESZTÉSI FOLYAMAT

- Pécs2010 EKF program (2004-2011)
 - öt nagyléptékű kulturális infrastrukturális beruházás: három az EKF városrészben (ZsKN, Kodály KKT, Tudásközpont) + kiállítótér, köztér
 - a kulturális városfejlesztés magyar gyakorlata (Csanádi-Csizmady-Olt 2012)
- Pécs2020&2030 városfejlesztési stratégiák (2011-2015)
 - mindekét tervezési folyamatot részvételinek szánták
 - Pécs2030 városfejlesztés koncepció
 - Pécs2020 integrált településfejlesztési stratégia
- szociális városrehabilitáció a szegregátumokban (2005-2016)
 - elnyúló tervezési fázis a UNDP community coaching módszerével (2012-)
 - a kirekesztődés szinte minden dimenzióját érintő szociális városrehabilitációs projektek megvalósítása: állampolgárság, lakhatás, munka, oktatás, képzés, egészség, presztízs
 - a szociális városrehabilitáció magyar/bp-i gyakorlata (Csanádi-Csizmady-Kocsis-Kőszeghy-Tomay 2010)

KUTATÁSI MÓDSZEREK

- társadalmi tőke ominbus, 2006 Pécs keleti városrész (háztartások 8%-os mintája) :
 - EU-SILC 2006, társadalmi részvétel éves tematikus blokk
 - „standardizált” társadalmi tőke kérdések ENSZ SR Siena Csoport
- társadalmi tőke survey Pécs keleti szegregátumaiban, 2006, 2014
- fókusz csoportos interjúk a helyi projektosztály, elitek és partnerségek szereplőivel, 2013-2014
- dokumentum elemzés
- partnerségi rendezvények résztvevő megfigyelése, 2011-2016
- 2001 és 2011 népszámlálási adatok a szegregátumok és a helyi szakértői rétegek összetételéről
- kutatási projekt: OTKA PD 104150, 2012-2017

FŐBB EREDMÉNYEK

- A redisztributív egyenlőtlenségek újratermelődésével kapcsolatos várakozásainkkal ellentétben, nem az eredendően is erőteljes összekötő és összekapcsoló társadalmi tőke koncentrációval bíró csoportok profitáltak a részvételi városfejlesztési folyamatokból, hanem a szegregátumok kirekesztettjei.
- Miközben mindhárom városfejlesztési folyamat elkötelezett volt a részvétel mellett (CLLD értelemben), kizárólag a UNDP által inspirált community coaching révén erősödött meg a társadalmi tőke, míg a másik két, részvétellel próbálkozó folyamat elhasználta a társadalmi tőkét.

Pécs2010 EKF (2004-2011)

- „a helyi értelmiség útja a helyi osztályhatalomhoz” (Konrád-Szelényi 1974)
 - a kultúra gazdaság ötlete és a pályázat „meggyőző fikciója” (Takács 2006) értelmiségiektől származik, felidézve az 1960-1970-es arany évek kulturális pezsgését, elköteleződés a CLLD mellett
- „a projektosztály útja az osztályhatalomhoz”
 - EKF beruházásai: 2007-2013 legnagyobb hazai városfejlesztési akciója
 - a pályázat utáni időszak: a helyi projektosztály (tagság, ethosz) kialakulása, „próféták ki, menedzserek be”; értelmiségi demobilizáció
 - globális és bp-i tanácsadó cégek gyártják le az EKF fejlesztési dokumentumait
- Kliens modell, kedvezményezett modell
 - helyi és országos politikai elitek dominanciája a befektetésekből
 - a valóságos fővárosból, Bp-ről szervezik a Pécs2010 kulturális és egyéb eseményeket
 - helyiek és turisták elvezik a Pécs2010 show-t

A TÁRSADALMI TŐKE FEL- ÉS ELHASZNÁLÁSA: EKF

	Bridging social capital	Linking social capital
Pre-existing social capital	Project idea and bid from ranks of organised groups of local professionals, intellectuals	Lobby by local politicians on national level Lobby of intellectuals on European level
Social capital used in process	Local professionals participate in architectural bids ECoC volunteers Micro projects of civil organisations	Formation of project class in course of professionally highly demanding 5 infra projects Locals enjoy show of 2010 Increase in territorial attachment, urban identity (proud to be from P)
Impact on social capital	Lack of participation leads to frustration among local civil and professional organised groups	ECoC capture by project class and political elites deplets trust in local political institutions among active groups Burn-out among local cultural urban development professionals Local project class shares power with local elites

Pécs2020&2030 stratégiák (2011-2015)

- CLLD elköteleződés a tervezési folyamatban
- helyi szakértők önszerveződésének (Városkooperáció) bevonása a tervezési folyamatba; poszt-EKF megküzdési stratégia
- környezetileg, gazdaságilag, társadalmilag fenntartható stratégia – 15 szakértő multidiszciplináris workshopjából
- önkormányzati testület: Koordinációs Bizottság
- a részvétel végül külön projekt keretében valósul meg
- mindkét stratégiát tervezők fogalmazzák meg; az önkormányzat nem tárgyalja, jóváhagyja 2015-ben
- bekebelezés az országos és helyi politikai elitek részéről:
- „Pécs2020 konzultáció” médiakampány, 2015
- országos és helyi politikai elitek menedzselik Pécs Modern Városok Programjának beruházási projektjeit

A TÁRSADALMI TŐKE FEL- ÉS ELHASZNÁLÁSA: Pécs2020&2030

	Bridging social capital	Linking social capital
Pre-existing social capital	Organised groups of local professionals, intellectuals (Városkooperáció, Városműhey, FAL internet portal)	Commitment to CLLD
Social capital used in process	Multidisciplinary workshop of 15 local professionals Workshop of professionals organising participation project activities	Coordination Committee Participation project, activities Pécs2020 Consultation Modern Cities Program for Pécs
Impact on social capital	Project class ethos reinforced: ally of political elite, foe of partnerships	Local public confidence is severed by frustration over minimalized participation among active organised groups Participation project managers run for local representative positions in 2014 Local politicians manage Modern Cities Program for Pécs, demobilising locals

Szociális városrehabilitáció (2005-2015)

- az EKF árnyékában, prioritás és forrás szempontból is
- 2012-ig nincs pilot-on túllépő projekt
- pilot részvételi projekt: Borbála, 2005-2006
- valóban létező szociális városrehabilitáció:
 - Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét programja, 2007-től Györgytelepen
 - ethosz: hagyományos szociális munka háztartásokkal, egyénekekkel
- 2012 óta
 - TÁMOP, TIOP, DDOP projektek, 2007-2013 finanszírozási ciklus
 - 2014-2020 projektek kialakítás alatt
 - új részvételi modell a UNDP community coaching model projektjében: a szociális munkásokat közösségi coachokká formálja, képessé teszi a szegregátumok helyi közösségeit (empowerment)
- a városfejlesztési projektosztály és a Máltai projektosztály koalíciója
- Pécsi Modell

A TÁRSADALMI TŐKE FEL- ÉS ELHASZNÁLÁSA: SZOCIÁLIS VÁROSREHABILITÁCIÓ

	Bridging social capital	Linking social capital
Pre-existing social capital	Local academic interest in segregated areas	Maltese Presence Program UNDP project
Social capital used in process	Neighborhood working groups (list, priority of community problems) Micro projects Tenant involvement in apartment renovations Locals' involvement in public space revitalisation	Social workers turn into community coaches „Select wo/men” Series of negotiations: community coaches from front line mediators to background guarantors
Impact on social capital	Collective subjective competence Local/neighborhood solidarity Improved prestige of segregated neighborhoods in news, public opinion	Active citizenship Series of negotiations: locals gradually become partners, not just beneficiaries Fiduciary responsibility among local political, admin, public service provider groups

KÖVETKEZTETÉSEK

- a fejlődési térségeken kívüli területeken a társadalmi és kulturális tőke fontos erőforrás a regionális hátrányok kompenzálásában projektbe történő befektetésük révén
- a laikus részvételnek ellentmondásos hatása lehet: építheti, de rombolhatja is a társadalmi tőkét
- a részvétel minősége és módszerei fontos szerepet játszanak a fejlődés és fenntarthatóság regionális dimenzióiban a társadalmi tőkére gyakorolt hatás miatt
- a projektosztály katalizátora a tőkék projektre váltásának folyamatában: minimalizálhatja, de maximalizálhatja is a befektetés hozamát a részvétel elősegítése, avagy visszafogása révén